

Doe het lekker zelf! Maar vergeet de kwetsbaren niet

Yvonne Witter & Hugo van den Beld

Ouderen zullen zelf regie moeten nemen voor hun eigen leven. Daar helpen steeds meer mensen, organisaties en bedrijven bij. De focus van organisaties die zich met overheidsgelden op deze groepen richten, moet vooral bij de kwetsbare, niet-bereikte ouderen liggen. Dat is de conclusie van dit artikel, waarin we inzicht geven in de zeven belangrijkste trends in wonen, welzijn en zorg. Iedereen die in deze markt (maatschappelijk) onderneemt weet dan de komende jaren waar hij of zij rekening mee kan houden.

MAATSCHAPPIJ: MEER LOKALE ZELFREDZAAMHEID

Onze samenleving vergrijsst en ontwikkelt zich van een verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving. Mensen zullen meer zélf of in eigen verband moeten organiseren, terwijl de overheid de toegang tot publiek gefinancierde voorzieningen beperkt. Het maatschappelijke en politieke debat hierover is nog niet beslecht, maar de richting is duidelijk. Daarbij hoort ook een meer informele netwerksamenleving met meer kansen voor lokale, kleinschalige initiatieven.

OUDEREN: DIVERS EN VEELEISEND

De vergrijzing bereikt in het jaar 2039 in ons land de top (Garssen 2011). De wensen van ouderen verschillen steeds sterker. Ouderen vormen niet één groep en 'de oudere' bestaat niet. In plaats daarvan onderkennen organisaties steeds vaker marktsegmenten, bijvoorbeeld op basis van leeftijdcohorten of leefstijl. Elk segment heeft eigen behoeften en motieven waar-

Dorpsbewoners regelen eigen zorg

Zorgcoöperatie Hoogeloon is de eerste zorgcoöperatie van ons land die is opgericht door inwoners van de plaats Hoogeloon. De coöperatie maakt zich sterk voor behoud en ontwikkeling van zorg, diensten en faciliteiten voor dit kerkdorp van 2100 inwoners bij Bladeld (NB). Hiermee wil de coöperatie bereiken dat ouderen en mensen met een beperking, ook bij een toenemende zorgvraag, in Hoogeloon kunnen blijven wonen.

mee rekening gehouden moet worden. Het bieden van keuzemogelijkheden en kwaliteit, ook via internet en andere digitale media, is steeds belangrijker.

OUDEREN: OOK KWETSBAAR

Ongeveer een kwart van de zelfstandig wonende 65-plussers is kwetsbaar en dit aantal groeit de komende jaren met 300.000 tot ruim één miljoen (Campen 2011). Bovendien blijkt het

vaak moeilijk te zijn voor professionals om deze kwetsbaren te vinden (Campen 2011; Lammers et al. 2008), Terwijl het juist voor hen zo belangrijk is om ondersteuning te krijgen bij het vinden en onderhouden van sociale contacten en bij het meedoen aan activiteiten in de samenleving.

EIGEN REGIE: NAAR PROACTIEF

Er zijn veel organisaties die de belangen van ouderen vertegenwoordigen: ouderenbonden, patiënten- en consumentenorganisaties, huurdersraden, bewonerscommissies en Wmo-raden. Aansluitend bij de maatschappelijke ontwikkelingen wordt hun positie in wet- en regelgeving steeds verder verankerd. Haaks hierop krijgen deze partijen echter minder of geen subsidie. Ook dit markeert de nieuwe realiteit, waar vertegenwoordigers van ouderen een andere rol moeten vinden: van reactief en vrijblijvend, naar proactief en daadkrachtig.

WONEN: ZELFSTANDIG MET VARIATIE

Verreweg de meeste ouderen wonen zelfstandig in hun eigen huis. Voorzieningen zoals domotica, thuiszorg en intensieve zorg aan huis maken dit ook makkelijker. Slechts 6% van de 65-plussers woont in een verzorgings- of verpleeghuis (Campen 2011). Tussen het thuis wonen en het wonen in een instelling is een groot scala aan mogelijkheden voorhanden. Voorbeelden zijn mantelzorgwoningen, kangoeroewoningen, wonen in een woongemeenschap, woonzorgcomplexen en serviceflats. Ouderen zijn vaak niet goed op de hoogte van de mogelijkheden. Ook zijn er de komende jaren nog 360.000 nieuwe of aangepaste woningen nodig voor ouderen en mensen met een beperking (Galen & Willems 2011).

WELZIJN: ALTIJD ONDERSCHAT

Mensen kunnen nog zo goed wonen, maar als zij niet of nauwelijks participeren en geen zin-

De mantelzorgwoning

Een relatief nieuwe mogelijkheid is de mantelzorgwoning, waarmee een zorgvrager en mantelzorger bij elkaar kunnen wonen. Er bestaan kleine herbruikbare units en flexibele, complete mantelzorgwoningen, die als tijdelijke voorziening op of bij het erf van een gewone woning geplaatst kunnen worden. De kleine units worden ook wel aangeduid als Wmo-units als de gemeente de kosten geheel of gedeeltelijk op zich neemt.

volle dagbesteding hebben, dan is dit riskant voor hun welzijn. Eenzaamheid en geestelijke of lichamelijke klachten liggen dan op de loer. Daarom is het essentieel dat er voldoende mogelijkheden voor ontmoeting in de buurt voorhanden zijn. Veel ouderen willen daarbij ook een veilige buurt met openbaar vervoer en winkels om de hoek.

Ouderen zijn primair zelf verantwoordelijk voor hun welzijn, samen met hun eigen netwerk. Vrijwilligers, welzijnsorganisaties en andere partijen zouden zich vooral moeten richten op de kwetsbare, nog niet bereikte doelgroep. Hoewel het belang van 'welzijn' steeds meer wordt erkend, is dit ook een domein waar vaak het eerst bezuinigd wordt. Hier ligt een uitdaging voor partijen om tot nieuwe, specifieke en (kosten)effectieve dienstverlening te komen.

ZORG: MEER EIGEN INZET

De vergrijzing heeft grote gevolgen voor de toegang, beschikbaarheid en bekostiging van zorgvoorzieningen. Er ontstaan grote tekorten aan gekwalificeerd personeel in de zorg. En er is de komende jaren geen groei voorzien van publiek bekostigde intramurale zorgcentra, zoals verzorgings- en verpleeghuizen. Daardoor krijgen alleen mensen met een steeds zwaardere zorgvraag een plaats in voorzieningen die uit pu-

Welzijn op eigen kracht

In Enschede organiseren senioren het eigen welzijnswerk met eigen middelen, bijvoorbeeld via bijeenkomsten, uitstapjes en lezingen. Ook is bekend dat in krimpgebieden burgers voorzieningen 'terug organiseren', zoals supermarkten die dreigden te verdwijnen, postkantoren of zelfs een oude molen. Burgers vinden steun bij banken, particulieren of bedrijven. Ook kunnen aanbieders van wonen, zorg en welzijn hier een rol spelen. Zo heeft woningcorporatie R&B Wonen een financiële bijdrage geleverd om een supermarkt in Heerenhoek te Zeeland te behouden. In Krimpen aan den IJssel is de wijk Bloemrijk van start gegaan. Deze nieuwe kleinschalige woonwijk nodigt bewoners daadwerkelijk uit zich in te zetten voor de buurt, met succes!

blieke middelen worden betaald. Het gevolg: er komen meer private initiatieven voor mensen met minder ernstige gezondheidsproblemen of voor mensen die meer eisen stellen. Tegelijkertijd zullen mensen, linksom of rechtsom, geleidelijk méér zelf moeten organiseren, uitvoeren en/of betalen. De consequentie zal een verschuiving van (tijd- en geld)bestedingspatronen in onze samenleving zijn.

VEEL TE DOEN

Voorgaand overzicht leidt tot een aantal inzichten, waar ouderen, vrijwilligers, professionals en organisaties die zich richten op ouderen hun voordeel mee kunnen doen.

- Benut de eigen kracht! Ouderen zullen het zelf gaan doen: zelfstandig of samen met anderen, online en offline. We moeten manieren vinden om ouderen daadwerkelijk aan het stuur te zetten.

Private betaling door mensen met geheugenproblemen

De Herbergier is de naam van een keten van ondernemers die in karakteristieke panden appartementen verhuurt aan mensen met dementie. De helft van de woningen is bedoeld voor mensen met alleen AOW. De overige helft wordt verhuurd aan mensen die méér te besteden hebben en dus een meerprijs kunnen betalen voor extra leefruimte.

- Zet de doelgroep in! De ontwikkeling van diensten kan niet langer zonder directe betrokkenheid van de doelgroep zelf. Dit versterkt de eigen kracht van ouderen en het succes van de dienstverlening.
- Ontwikkel! De groep ouderen groeit sterk. Dat is een geweldige kans voor iedereen die huisvesting en diensten aan hen wil aanbieden.
- Differentieer! De groep ouderen wordt groter, mondiger en diverser. Standaardoplossingen sluiten niet aan bij de vraag. Maatwerk en keuzemogelijkheden zijn essentieel.
- Publieke focus op kwetsbaren en niet-bereikten! De toegevoegde waarde voor professionals en organisaties die uit publieke middelen worden bekostigd, ligt vooral in het bereiken van de kwetsbare doelgroepen die (nog) niet bereikt worden. Alle anderen kunnen immers aangesproken worden op de eigen verantwoordelijkheid.
- Realiseer slimme samenwerkingsconstructies! Veel maatschappelijke uitdagingen zijn té groot om zelfstandig op te lossen. Samenwerking binnen en buiten het domein van wonen-welzijn-zorg is daarvoor steeds dringender noodzakelijk, ook om maximale flexibiliteit en maatwerk te leveren.
- Werk aan kwaliteit! De groeiende groep ouderen heeft steeds meer te besteden en zal

voor zorg en welzijn steeds meer zelf betalen. Door die groeiende directe ‘betaalrelatie’ is aandacht voor kwaliteit van dienstverlening belangrijk.

LITERATUUR

- Galen, J. van, & Willems, J. (2011). *Monitor Investeren voor de Toekomst*. Delft: ABF Research.
- Garssen, J. (2011). *Demografie van vergrijzing*. Den Haag: CBS.

- Lammers, B. et al., (2008). *Onder de mensen*. Den Haag: NICIS.
- Campen, C. van (red.) (2011). *Kwetsbare ouderen*. Den Haag: SCP.

OVER DE AUTEUR

Yvonne Witter is sociaal gerontoloog/socioloog en werkzaam bij het Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg (www.kcwz.nl). *Hugo van den Beld* is zelfstandig adviseur in wonen en zorg. Tevens is hij lid van de Werkveld Advies Commissie bij de nieuwe opleiding Toegepaste Gerontologie aan Hogeschool Windesheim.